

MỘT SỐ VẤN ĐỀ LÝ LUẬN VỀ XÂY DỰNG MÔI TRƯỜNG CHƠI NGOÀI TRỜI CHO TRẺ MẦM NON

• Võ Thị Lan^(*), Lê Thị Bích Vân^(*)

Tóm tắt

Bài viết trình bày một số vấn đề lý luận về xây dựng môi trường chơi ngoài trời với những nội dung và nguyên tắc cơ bản khi thiết kế sân chơi, trang bị và sắp xếp vật liệu chơi, bố trí không gian sao cho hấp dẫn, khuyến khích được trẻ chủ động tham gia các hoạt động chơi một cách tích cực.

Từ khóa: Môi trường chơi ngoài trời, xây dựng môi trường ngoài trời, sân chơi cho trẻ mầm non, sân chơi trường mầm non.

1. Đặt vấn đề

Tổ chức vui chơi ngoài trời là hoạt động được nhấn mạnh trong hướng dẫn thực hiện Chương trình giáo dục mầm non 2009 (sau sửa đổi, bổ sung). Trong đó, ngoài công tác tổ chức của giáo viên (GV) thì môi trường chơi là yếu tố then chốt quyết định tính hiệu quả của hoạt động.

Môi trường là phương tiện, đóng vai trò quan trọng để đảm bảo cho các hoạt động trong trường mầm non đạt được những mục tiêu giáo dục. Môi trường chơi càng đầy đủ, hiện đại, chất lượng, càng tạo điều kiện thuận lợi cho công tác tổ chức chăm sóc, giáo dục trẻ. Môi trường chơi tạo nên cầu nối, mối quan hệ tương tác giữa GV và trẻ, tạo môi trường thuận lợi đáp ứng yêu cầu phát triển của trẻ. Môi trường ảnh hưởng đến việc trẻ chơi cái gì và chơi như thế nào. Môi trường chơi có nguồn nguyên liệu tốt, được tổ chức tốt sẽ giúp trẻ nhìn thấy cơ hội chơi. Nói như Stephanie Feeney và Marion Magarick, “Tất cả trẻ con, là trai hay gái, đều có những nhu cầu và khả năng đặc biệt, phát triển bởi cùng một cách thức và có nhu cầu chơi giống nhau và lựa chọn vật liệu chơi kỹ càng. Trẻ con cần đồ chơi tốt như người lớn cần công cụ để lao động” [6, tr. 255]. Như vậy, nhiệm vụ của người lớn là phải tổ chức và cung cấp tài nguyên chơi cho trẻ.

Môi trường gồm môi trường xã hội và môi trường vật chất.

Môi trường xã hội là các mối quan hệ giữa cô và trẻ, giữa trẻ với nhau. Hành vi, cử chỉ, lời nói, thái độ của GV đối với trẻ và những người khác luôn mẫu mực để trẻ noi theo. Môi trường chăm sóc giáo dục trong trường mầm non cần phải đảm bảo an toàn về mặt tâm lý, tạo thuận lợi giáo dục

các kỹ năng xã hội cho trẻ. Trẻ cần được tạo cơ hội để thường xuyên giao tiếp tích cực với trẻ khác và những người xung quanh [3].

Môi trường vật chất ngoài trời được xác định trong Chương trình GDMN 2009 là sân chơi, thiết bị chơi ngoài trời; khu chơi với cát, đất, sỏi, nước; bồn hoa, cây cảnh, nơi trồng cây và khu vực nuôi các con vật; phải đảm bảo trang trí thẩm mỹ, thân thiện và phù hợp với chủ đề giáo dục [1].

Trong phạm vi bài viết, chúng tôi trình bày về một số lý luận về xây dựng môi trường vật chất ngoài trời cho trẻ mầm non.

2. Môi trường chơi ngoài trời ở trường mầm non

2.1. Điều kiện môi trường

Sân chơi

Điều lệ trường mầm non quy định sân vườn gồm có sân chơi của nhóm, lớp; sân chơi chung; sân chơi - cây xanh [2]. Như vậy, sân chơi ngoài trời là sân vườn.

Sân chơi là yếu tố cơ bản của môi trường chơi ngoài trời, không có sân chơi, hoạt động vui chơi ngoài trời không thể diễn ra. Theo tác giả Kelly Ross Kantz (2004) [7] có các loại sân chơi ngoài trời như sau:

Sân chơi truyền thống (traditional playground): có thiết bị chơi làm bằng kim loại hoặc gỗ như xích đu, cầu trượt, chỗ leo trèo... Môi trường chơi ngoài trời có khuynh hướng thiết kế nhằm mục tiêu phát triển thể chất và giải trí.

Sân chơi đương đại (contemporary playground): được bố trí những thiết bị có kết cấu, kiểu dáng mới lạ và độ cao khác nhau. Mục tiêu chính của sân chơi này cũng là phát triển vận động thô và bài tập vận động.

Sân chơi mang tính phiêu lưu (adventure playground): là những khoảng đất trống, thường

^(*) Trường Đại học Đồng Tháp.

được trẻ con ở các vùng ngoại thành sáng tạo các trò chơi với những vật liệu phù hợp, và gồm cả những công trình xây dựng. Người lớn tạo điều kiện để trẻ chơi với các con vật đang sống trong môi trường của chúng; chơi với các vật liệu tái chế như lốp xe, nước, cát, bụi... hoặc là những nguồn nguyên liệu phù hợp khác (Rohane). Sân chơi này có đặc điểm là trẻ được tự do chọn lựa chỗ chơi, đứa trẻ không bị hạn chế bởi không gian chơi và nguồn vật liệu chơi. Với sân chơi loại này, trẻ có thể chơi với bất kỳ loại thời tiết nào. Vật liệu chơi là những gì phù hợp trong hoàn cảnh. Trẻ có thể chơi các trò như mặc quần áo, sơn, điêu khắc, nhảy múa hoặc làm vườn. Người lớn sẽ không can thiệp vào việc chơi của trẻ nếu chúng không yêu cầu.

Sân chơi sáng tạo (creative playground): các vật liệu có thể có là lốp xe, cột điện thoại, cáp cuộn, ống phế liệu. Các thiết bị sử dụng lâu dài như cầu tuột, xích đu, khu chơi lắp ráp; khu vực với những hoạt động đặc biệt như nghệ thuật, làm vườn, nuôi động vật. Môi trường chơi này tạo ra những thử thách về mặt thể chất, xã hội, nhận thức cho đứa trẻ và gia đình. Trẻ con là người tham gia tích cực trong sự khám phá sân chơi sáng tạo, chúng được cung cấp rất nhiều sự lựa chọn để chơi và học. Những cơ hội cho trẻ phát triển ý thức về bản thân thông qua thành công hay thất bại trong các hoạt động là triết lý cơ bản của một sân chơi này.

Sân chơi tổng hợp (comprehensive playground): các thiết bị thể thao nhằm phát triển vận động thô là mục tiêu chính của sân chơi dạng này. Khu chơi lắp ráp đóng vai trò phát triển nhận thức, xã hội và xúc cảm. Chơi và học là triết lý nền tảng của sân chơi tổng hợp.

Như vậy, sân chơi ở trường mầm non có thể thiết kế theo đặc điểm của từng loại sân hoặc tổng hợp cho phù hợp với mục tiêu của nhà trường. Sân chơi không giới hạn chỉ trong sân trường mà trẻ có thể chơi ở các khu vực khác ngoài trường học.

Điều lệ trường mầm non quy định diện tích trường mầm non đảm bảo từ 8 - 12m²/trẻ [2]. Trong đó, diện tích phòng học được Smith và Connolly xác định trong khoảng 2,3 - 4,6 m² cho mỗi trẻ [5, tr. 50]. Diện tích còn lại được sử dụng cho nhà ăn, văn phòng, sân chơi, đường đi, diện tích cây xanh.

Vật liệu chơi

Vật liệu chơi (material) còn được gọi là

nguồn tài nguyên chơi (resources), hay đạo cụ chơi (props). Vật liệu chơi giúp trẻ hình thành ý tưởng chơi, mở rộng nội dung và phát triển kỹ năng.

Có nhiều cách phân loại vật liệu chơi, chúng tôi thống nhất, vật liệu chơi gồm:

- Đồ chơi là loại đồ dùng đặc biệt được chế tạo cho các trò chơi. Chơi gia đình có búp bê, quần áo, dụng cụ nấu ăn, trang điểm; chơi bác sĩ có áo - nón, kim tiêm, ống nghe; chơi vận động có bóng, xe đạp [4].

- Vật liệu mở là những vật liệu trẻ có thể dùng để chơi nhiều mục đích khác nhau như đất nặn, sáp màu, bút chì, sơn, giấy, thùng cacton, các khối... [9]. Với giấy, trẻ có thể làm điều, thuyền, máy bay, máy chụp ảnh, làm pháo nổ, quạt, chong chóng.

- Vật liệu tái sử dụng như thùng các tông, lon sữa, chai nhựa, hộp sữa chua, bọc xốp, hộp thực phẩm, muỗng nhựa... [4]. Trẻ có thể dùng các lon sữa làm hàng rào chơi xây dựng, dùng để bán hàng trong góc phân vai, lấy nắp làm bánh in, cắt tia thành bình hoa.

- Vật liệu thiên nhiên như lá, cỏ, cành khô, cây, bông gòn, hòn sỏi, đất, nước, bùn... [6], [9]. Từ những chiếc lá dừa, trẻ có thể làm nem tăng lâu, kèn, chong chóng, các đồ trang sức như vòng tay, dây chuyền, nhẫn, đồng hồ;...

- Thiết bị chơi ngoài trời là thang leo, cầu tuột, nhà banh, đường hầm, bập bênh, xích đu... [5].

- Đồ dùng hằng ngày (everyday objects) như nôi, chảo, đồ mộc, hộp, nút... dù chức năng không phải để chơi, nhưng trong một số trường hợp, trẻ có thể sử dụng như là đạo cụ chơi [9].

2.2. Xây dựng môi trường chơi ngoài trời cho trẻ mầm non

Yêu cầu chung

Môi trường chơi phải an toàn, có hàng rào bảo vệ, không có những mảnh vụn (các miếng bê có cạnh sắc, nhọn), các con vật dữ có thể tấn công trẻ. Các thiết bị phải được bảo trì, bảo dưỡng, nguyên vẹn, không bị gỉ, nứt, bết, lồi hoặc móp méo. Không có bộ phận nào bị khiếm khuyết hay lỗi thời trong thiết kế; không gây kẹt, nghiền ngón tay hay các bộ phận khác trên cơ thể trẻ. Các thiết bị phải được vững chắc, không bị di chuyển khi trẻ leo trèo hoặc sử dụng chúng. Khu vực chơi phải được xây dựng và bảo vệ, tránh các nguy hiểm từ giao thông, khói bụi, tiếng ồn. Máy hiên, giàn dây

leo, cây cối... có thể bảo vệ trẻ khỏi thời tiết xấu như gió, nắng. Có hệ thống tháo nước để tránh sản sinh côn trùng. Điều quan trọng nhất là bề mặt sân chơi phải được thiết kế làm giảm các chấn thương khi trẻ bị ngã trong lúc chơi [7, tr. 40].

Theo Hendrich, môi trường chơi phải có tính thẩm mỹ. “Trẻ con - như là những nhà du hành của thế giới lần đầu tiên - xem và nhận thức được vẻ đẹp của sự vật xung quanh - những điều người lớn chúng ta đã bỏ qua. Đây là lợi thế của việc trải nghiệm những điều lần đầu tiên trong một trạng thái nâng cao nhận thức”. Môi trường ngoài trời cần phải gợi lên cảm xúc thẩm mỹ để thôi thúc trẻ muốn chạm vào và làm việc với nó [7, tr. 33].

Môi trường cần cung cấp nhiều cơ hội để trẻ chơi, học và làm: khu chơi nước, khu chơi cát, vườn, những con đường mòn, đồi, gò đất, lá, những hòn đá to nhỏ, một số công trình như cầu, nhà chơi... Trong đó, cây để leo, tảng đá lớn để trèo, xích đu, cầu trượt, bóng để ném và đá, cầu tuột, thang leo đa năng, bộ vận động liên hoàn, xe đạp, thiết bị thể thao... Trẻ cũng có thể tham gia tưới cây, đào xới, cho các con vật ăn. Nhìn thấy, ngửi, nếm, nghe và xúc chạm là một phần cần thiết cho việc chơi của trẻ, đặc biệt là ngoài trời. Do đó, có thể trồng các loài cây có hương như cây ăn trái (lưu ý tránh các loài cây dễ có nhiều sâu gây hại); không gian chơi thoáng đãng giúp trẻ cảm nhận được sự trong lành của không khí, cảm giác mát mẻ của cơn gió trời mang lại [7], [9].

Khi thiết kế môi trường ngoài trời cần tạo điều kiện để trẻ có thể chơi nhiều dạng trò chơi khác nhau. Việc thiết kế có thể “nâng cao sự tương tác giữa trẻ với thiết bị chơi, thiên nhiên, người lớn...”. Ngoài ra, cần quan tâm đến các yếu tố như giới tính, văn hóa, điều kiện kinh tế [7] và phù hợp với mục tiêu chương trình [8].

Trang bị vật liệu chơi

Trang bị vật liệu chơi là việc cung cấp những vật liệu cần thiết cả về số lượng và thể loại cho việc triển khai các trò chơi của trẻ [4]. Cung cấp vật liệu chơi cần cân bằng giữa vật liệu cũ và mới [5], đồ chơi đơn chức năng và đa chức năng. Cung cấp vật liệu chơi cũng bao gồm việc bổ sung nhằm đáp ứng nhu cầu chơi của trẻ và cất bớt đi những đồ chơi mà trẻ ít sử dụng hoặc đồ chơi không đáp ứng mục tiêu giáo dục của giai đoạn. Khi trang bị

vật chơi cần dựa trên khả năng của trẻ về việc sử dụng vật liệu chơi, khả năng chơi với bạn, khả năng chơi các loại trò chơi cũng như nhu cầu triển khai từng trò chơi [4].

Vicki Mulligan quan tâm đến việc sử dụng linh hoạt các vật liệu có tại địa phương. Chẳng hạn như ở vùng đánh cá thì nhà trường có thể trang bị thuyền, lưới, dụng cụ câu; ở vùng khai thác mỏ thì trang bị các vật liệu khai thác như quần áo, nón bảo hộ, dụng cụ đào, xới... Bởi những địa phương có thể mạnh nào, sẽ cung cấp các sản phẩm chất lượng, giá cả phù hợp và trẻ sẽ chơi sinh động bởi vốn kinh nghiệm sống sẵn có [8].

Tuy nhiên, khi vật liệu chơi đã đáp ứng các yêu cầu trên, thì giáo viên cần quan tâm đến việc sắp xếp chúng.

Sắp xếp vật liệu chơi

Sắp xếp vật liệu chơi gợi mở sẽ hấp dẫn trẻ quan tâm đến góc chơi, hình thành ý tưởng chơi, đồ chơi vừa tầm chẳng những giúp trẻ thuận lợi, an toàn trong việc lấy và cất dọn mà qua đó còn rèn được tính tự lập.

Khi bố trí cần chú ý cung cấp các loại vật liệu theo mục tiêu chơi ở các góc [6] như:

- Vật liệu phát triển vận động thô (gross motor material): bóng, thang leo, xe đạp, xe kéo...

- Vật liệu phát triển vận động tinh (fine motor material): các loại hạt, chì màu, bột, bút lông, ghép hình, khung khâu, bút chì, kéo...

- Vật liệu chơi xây dựng (construction material): các khối, búa, gỗ phế liệu, keo sữa...

- Vật liệu chơi mô phỏng thể hiện bản thân (self - expressive material): búp bê, nhạc cụ, rối, đồ chơi gia đình, trang phục...

GV có thể cho phép trẻ mang các đồ chơi trong lớp như các khối xây dựng, đồ chơi đóng kịch, xe, búp bê... ra ngoài trời để chơi [9, tr. 29]. Ngoài ra, trẻ cũng có thể mang đồ chơi yêu thích của trẻ hoặc mang các vật liệu chơi ở nhà vào trường. Những khu vực chơi gần nhau, trẻ có thể di chuyển đồ chơi giữa các góc.

Nhà trường cần có nơi lưu trữ các vật liệu để trẻ có cơ hội lựa chọn và sử dụng [5].

Bố trí không gian chơi

Môi trường chơi tốt không có nghĩa là chỉ cần sân rộng, phong phú góc chơi với những vật liệu chơi đầy đủ được sắp xếp hợp lý mà việc bố trí

không gian cũng cần được quan tâm để có thể đáp ứng nhu cầu chơi cho mỗi trẻ, đảm bảo cho việc di chuyển dễ dàng giữa các góc chơi, hay đảm bảo mình trong những trò chơi mà không bị làm phiền hay làm phiền bạn chơi khác.

Sân chơi cần có nhiều khu vực để trẻ lựa chọn: chơi gia đình, chơi xây dựng, chơi bán hàng, chơi đóng vai, chơi vận động thô, khu quan sát, tạo hình, khu chơi cát, vườn, khu leo trèo... [5, tr. 54]. Theo Jones, ngoài những góc chơi để trẻ tương tác xã hội, trẻ cũng cần nơi để chơi một mình (góc yên tĩnh) [5], [9].

Một số khu vực chơi sẽ mang lại tiếng ồn như khu chơi vận động, leo trèo; có khu chơi yên tĩnh hơn như chơi gia đình, khu xây dựng. Do đó, cần bố trí tập trung các khu chơi gây ồn và xa lớp học [5].

Đối với trường có điều kiện không gian nhỏ hẹp, GV có thể sử dụng vật liệu chơi dễ dàng

mang đi, sau khi chơi xong có thể cất dọn đồ chơi thuận tiện [5].

3. Kết luận

Có thể thấy rằng, xây dựng được môi trường chơi hấp dẫn, với vật liệu phong phú được bố trí phù hợp trên một sân chơi đa dạng góc chơi sẽ mở ra các cơ hội cho trẻ tích cực tham gia hoạt động, là một phương tiện để trẻ học thông qua chơi hiệu quả, độc lập, sáng tạo theo cách riêng của mình, góp phần phát triển toàn diện nhân cách trẻ. Tuy nhiên, đây rõ ràng là việc làm phức tạp, đòi hỏi người thực hiện phải có tri thức khoa học, am hiểu đặc điểm tâm - sinh lý và đặc điểm vui chơi của trẻ, đồng thời tiếp cận kịp thời các quan điểm tiến bộ trên thế giới. Do đó, bên cạnh việc GV tự tìm hiểu thêm kiến thức, nhà sư phạm cần mở chuyên đề hướng dẫn giúp các trường mầm non xây dựng môi trường chơi ngoài trời đạt hiệu quả cao./.

Tài liệu tham khảo

- [1]. Bộ Giáo dục và Đào tạo (2009), *Chương trình giáo dục mầm non*, NXB Giáo dục Việt Nam.
- [2]. Bộ Giáo dục và Đào tạo (2008), *Điều lệ trường mầm non*.
- [3]. Bộ Giáo dục và Đào tạo (2017), *Hướng dẫn phát triển chương trình giáo dục mầm non*.
- [4]. Nguyễn Thị Thanh Hà (2006), *Giáo trình Tổ chức hoạt động vui chơi của trẻ ở trường mầm non*, NXB Giáo dục.
- [5]. Judith Van Hoorn, Patricia Nourot, Barbara Scales, Keith Alward (1993), *Play at the center of the curriculum*, Macmillan Publishing Company.
- [6]. Joan P. Isenberq, Mary Renck Jalongo (1997), *Creative Expression and Play in Early Childhood*, A Viacom Company, Upper Saddle River, New Jersey.
- [7]. Kelly Ross Kantz (2004), *Understanding the outdoor play environment for preschool children in child care: should we just let em go?*, Retrospective Theses and Dissertations
- [8]. Vicki Mulligan (1996), *Children's play - An introduction for care providers*, Addison - Wesley Publishers Limited
- [9]. The early childhood curriculum framework, http://www.ncca.biz/Aistear/pdfs/Guidelines_ENG/Play_ENG.pdf

SOME CONSIDERATIONS OF BUILDING THE OUTDOOR PLAYGROUND ENVIRONMENT FOR PRE-SCHOOL CHILDREN

Summary

The article presents some considerations of building the outdoor playground environment. It includes basic contents and principles in designing playgrounds, equipping and arranging materials, organizing spaces as such to attract children's active participations.

Keywords: Outdoor playground environment, building outdoor playground environment, playground for children, preschool playground

Ngày nhận bài: 22/8/2017; Ngày nhận lại: 14/9/2017; Ngày duyệt đăng: 27/9/2017.